

Female Image According To The Secondary School Students' Opinions

Özgür AKTAŞ¹ & Ahmet ÖZMEN²

¹Kafkas University Faculty of Education, Social Science Teaching Department, Kars/TURKEY.

E- mail: ozgurkafkas@gmail.com

²Kafkas University Faculty of Education, Department of Psychological Counselling and Guidance,
Kars/TURKEY.

E- mail: ozahmet70@hotmail.com

Abstract

The aim of this study is to reveal female image according to students' opinion. For this purpose within the context research focused on the female figure in history education. In this study, quantitative research method was used. The sample of the study is consisting of Arpacay County Anatolian High School students. According to the results of the study shows that female figures in history education according to gender, and grade level of the students' perspectives, significant differences were obtained. The answers of the students in terms of parents' educational level were not found significant difference. In terms of the image of women in textbook provide positive role models for a student that is very important. One result of this research, the successful women who be transferred to the next generation, said to be effective forming of today's woman image. Today while building the women image of history emerges as a need to be utilized

Key Words: Woman; woman image; history education; secondary school students

Extended Summary

Purpose

The aim of this study is to define the women image of the secondary school students who live in Arpaçay, Kars. Content of this main purpose, sub aims were tested in the below:

- 1- Is there any meaningful difference on points of students up to their gender in the research?
- 2- Is there any meaningful difference on points of students according to their accomodation in the research?
- 3- Is there any meaningful difference on points of students up to their fathers' education in the research?
- 4- Is there any meaningful difference on points of students according to their mothers' education in the research?
- 5- Is there any meaningful difference on points of students up to their educational levels in the research?

Method

Qualitative analysis methods are used in this research. Type of the research is survey model. Survey model is an approach which defines past or current situations. In this model an event, a person or a tool are described how they exist or how they are concured. Data collection tool in this research is Köse's attitude scale on perception of women in history teaching(2011). This attitude scale was used for collecting data. The scale has two parts. In the first part of scale, takes place personel information. This part included, some questions related to the students' educational levels, their gender and their parents' educational situations. The second part of the scale consists of Likert scale having 5 points and 21 items. For analysis of research data, t test analysis and analysis of variance methods were used. Conten of the reserach 132 secondary schools students were studied.

Results and Discussions

With the foundation of Turkish Republic, place of women gained importance on the society. In Atatürk's ideal of modern country, womem just like men are indispensable parts of the society. With the reforms of Atatürk, Turkish women have gained an important position in political, social, cultural and economical areas. Women has sustained to gain importance in the society in this process. In spite of these positive results, place of women in the society

is not enough yet, and they couldn't reach the level desired. It is explicit that there is a lack in political status of women. The number of women in Turkish Parliament is so rare when compared to the number of men. Lack of women managers in governors of cities and rectors of universities is explicitly seen in the society. In addition, the number of illiterate women is not an undervalued level (Özmen, 2011). When compared with other nations in that right of women are given much before and when compared with the position of women today, the ideal of Turkish Republic hasn't been reached. There are a lot of reasons of this problem. Additionally, expression of image of women in history coursebooks consists some problems, too. In men-stressed expressions of some history books, it has been seen that the image of women has been expressed negatively. Aim of this study is to evaluate the position of women in history teaching in view of different variables. When results of the study are investigated, perceptions of female students in contrast to male students are different and meaningful. Thoughts of students related to place of women in history teaching create meaningful differences up to the levels of students, yet there is not any difference up to educational levels of their parents.

Conclusion

It can be said that there is a relationship between the place of women in the society and image of women of students which they acquire in some of their lessons. In this view, a positive image of women in lessons can be effective for the purpose of presenting positive role models to the students. It can be said that, the results of this study is informing about women characters who are significant in the history can be effective on views of students in that they can shape today's image of women. When building perceptions of young generations on the image of women, benefitting from history is a need for building perceptions of youth. When writing history programs of secondary education and preparing history lesson program, programmers should give much place to women in these books. When preparing associate materials for secondary education history lessons, programmers should give much place to pictures of women and their successful stories. Also they offer in this programs and books, some positive role model especially related to women to the secondary school students. When making sociological researches on problems of women in Turkey, researchers can utilize the researches on place of women in history. In this view, historical events and educational contents should be benefited for problems of today's women. Factors which effect choosing occupation of women can be studied. In this view, lesson books should be prepared effectively to change the mould thoughts related to gender on choosing occupation and development of career.

Ortaöğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Kadın İmaju

Özgür AKTAŞ¹ ve Ahmet ÖZMEN²

¹Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Kars/TÜRKİYE.

E- mail: ozgurkafkas@gmail.com

²Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı,
Kars/TÜRKİYE.

E- mail ozahmet70@hotmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin tarih eğitiminde kadın imajı konusundaki değerlendirmelerini ortaya koymaktır. Bu amaçla, araştırmada tarih dersi kapsamında yer alan kadın imajı üzerinde durulmuştur. Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kars İli Arpaçay İlçesi Anadolu Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin tarih eğitiminde kadın figürüne bakışları arasında, cinsiyet ve sınıf düzeyi bakımından anlamlı farklılık elde edilmiştir. Verilen cevaplar, anne ve baba eğitim düzeyleri bakımından incelendiğinde ise öğrencilerin cevaplarının farklılaşmadığı görülmüştür. Kadının toplum içerisindeki konumu ile öğrencilerin çeşitli dersler kapsamında edindikleri kadın imajı arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu açıdan, kadın imajının, ders kitaplarında öğrencilere olumlu rol modeller sunabilecek bir tarzda yer almasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarından birisi de tarihte önemi olan kadınların, bugünkü nesillere aktarılmasının, günümüz kadın imajının biçimlendirilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Gençlerin bugünkü kadın imajını inşa ederken tarihten faydalanılması bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kadın; kadın imajı; tarih eğitimi; ortaöğretim öğrencileri

GİRİŞ

Yirminci ve yirmibirinci yüzyılda kadınlar toplumsal, siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda daha fazla güç kazanmıştır. Eğitim alanında yapılan araştırmalar kadınların sosyal, politik ve ekonomi alanında önemli kazanımları olduğunu ortaya koymuştur. Ancak yine de öğretim programlarının erkek merkezli olduğuna yönelik şikâyetler bulunmaktadır (Levstik, 2005: 284). Diğer yandan Linda Levstik, “cinsiyetlendirilmiş tarih” anlayışının öğrencilerin algılarını etkilediğini dile getirmiştir (Levstik, 2008:190). Levstik, Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi’nde kadınların ağırlığına dikkat çekmiştir. Erkeklerin geleneksel yaklaşımına karşı sosyal bilimlerle ilgilenen Hazel Hertzberg, Hilda Taba, Anna Ochoa gibi kadınların başarılarına dikkat çekmiştir (Levstik, 2005: 198). Devlet tarihleri açısından da cinsiyet önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin Güney Kore’de, ülke genellikle “anavatan, anayurt” gibi imajlarla adlandırılmaktadır. Kuzey Kore tarih ders kitaplarında ise kadın imgesi 1970’lerde devrimci kimliğinden sıyrılarak “devrimcilerin annesi” imajına bürünmüştür (Kim, 2006: 84). Avrupa’da ise tarih derslerinde kadınların, politikacı, sanatçı, roman yazarı ve iş kadını olarak yer aldığı görülmektedir. 1900’lerde “ideal kadın imajı”, evde ailenin ihtiyaçlarını karşılayan bir birey konumundadır. Kadınların iş hayatı dışında çocuk bakımını üstlendikleri, bunun yanında ise anneliğin, kadının en büyük ödevi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kadın kimi zaman politikanın bir aktörü olurken, kimi zaman da hak arayan biri konumunda değerlendirilmiştir. Buna karşı Britanya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinde de kadınların savaştaki konumuna oldukça fazla yer verilmiştir. Buradan, ülke politikalarının, döneme göre, kadınlardan farklı beklentiler içerisine girmiş oldukları anlaşılmaktadır. Sanayi Devrimi olduğu zaman kadın karakteri fiziksel güçsüzlük ve zayıflıkla tanımlanmıştır. Nazi Almanya’sında kadının en büyük görevi ise Alman ırkının çoğalmasını sağlamak olarak görülmüştür. Buna karşın, Sovyetler Birliği’nde Stalin, 1930 yılında nüfusun artışından endişe edildiği için kürtaçı yasal hale getirmiştir. Kapitalist dönemde ise kadınlar, anne olarak kariyer yapmaya başlamıştır. Fakat bu olay kadınların hak ettiği kadar düşük bir ücretle başlamıştır (Tudor, 2002, 29-35). Kadın tarihi 19. yüzyılda feminizm akımının bir zorlaması olarak gündemde kendisini iyice hissettirmiştir (Crocco, 1997: 32).

Köse (2004) Türk tarih ders kitapları üzerinde yaptığı araştırmada, kadınların tarih ders kitaplarında yer aldığı imajların; sanatın esin kaynağı olarak kadın, ülkelerin yıkılmasında etkili olan kadın ve ajan kadın, yönetimde kadın ve yönetici kadın, kutsal bir varlık olarak kadın, ünlü bir şahsiyetin yakını

olarak kadın, akrabalık bağı kurma ve devleti güçlendirmenin aracı olarak kadın, korunması gereken ve haksızlığa uğramış bir varlık olarak kadın, adına sanat eseri yapılan kadın, barışın aracı olarak kadın olarak sıralandığını tespit etmiştir. Örtük olarak ise vurgulanan kadın imajlarının; toplumsal kültürel ve düşünce hayatında kadın, ekonomide kadın, yenileşme hareketlerinde kadın, Millî Mücadelede kadınlar ve kahraman Türk kadını, biçiminde olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye’de 2007 yılında yayınlanmış olan “Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Programında” programın uygulanmasıyla ilgili olarak yer alan sekizinci maddede “medeniyetlerin ve kültürlerin oluşumunda kadın ve erkeğin katkısına ve tarihin öznesinin “insan” olduğuna dikkat çekilmelidir” ifadesi yer almaktadır (MEB, 2007: 8). Dokuzuncu sınıf tarih ders programında yeni belgeler yeni bilgiler: Araştırmalar sonucunda ortaya çıkan yeni belgeler ışığında tarihî bilginin ve yorumların nasıl değiştiği - Bilge Kağan Hazinesi, Osmanlı Devleti’nde ilk para, Meşrutiyet Dönemi kadın hareketleri gibi - sunulan örnekler üzerinden tartışılır ifadesi yer almaktadır (MEB, 2007: 20). Tarih araştırmacılığı ve tarih araştırmacılığı ve tarih yazımıyla ilgili yaklaşımları kavramaya yönelik diğer bir kazanımda ise tarih yazıcılığı örnekleri arasında “kadın tarihi”nin vurgulanması gerektiğine ilişkin kazanım açıklamalar kısmında yer verilmiştir. “Çeşitli ekoller arasında kadın tarihi alanının da” yer aldığı dile getirilmiştir. Göktürk Devleti ile ilgili kazanımın açıklama bölümünde, “Türk toplumunda kadınların konumuna yerine yer verileceği” üzerinde durulmuştur. Türkiye Selçukluları ile ilgili konudaysa Ahi teşkilatının kadın kolu “Bacıyan-ı Rum” ile ilgili öğrencilerin araştırma yapabileceği vurgulanmıştır (MEB, 2007: 26).

Onuncu sınıf tarih ders programına bakıldığında kadınlarla ilgili etkinlikler ve bu etkinliklerin uygulanmasıyla ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir: Dede Korkut hikâyelerinde kadının konumunun incelenmesi (MEB, 2011: 27). Osmanlı Devleti’nin 15. ve 16. yüzyılın kadınlarının gözünden anlatan bir kompozisyon yazılması, Islahat Fermanı’nın kadınlar için anlamını gösteren bir drama çalışmasının yapılması, Osmanlı Devleti’nde II. Mahmut dönemindeki değişim ve bu değişimin kadınlar dünyasına yansması. Fatma Aliye’nin dilinden kendi hayatı ve dönemine ait bilgileri kendi ağzından anlatması, Fatma Aliye’nin eğitim, kadın ve aile ilgili görüşlerinin araştırılması, kadınlar tarafından gerçekleştirilen yayıncılıkla ilgili faaliyetlere yer verilmesi (MEB, 2011: 33) gibi önemli kazanım ve etkinliklerden bahsedilmektedir.

On birinci sınıf tarih ders programı incelendiğinde ise kadın tarihiyle ilgili etkinlikler ve bu etkinliklerin uygulanmasıyla ilgili açıklamalara da yer verildiği görülmüştür. Bu etkinlikler ve etkinliklerle ilgili açıklamalar şöyledir: Hatun, Valide Sultan: Türk devlet geleneğinde hükümdar ailesine mensup kadınların faaliyetleri yönetime etkileri açısından araştırılmasına yönelik etkinlik, Türk toplumunda kadının rolüne yer verilmesi (MEB, 2011: 20), Darülaceze konusuyla ilgili kadın, çocuk ve yaşlıların korunmasına; özürülerin bakımına yönelik kurumlara da değinilmesi, Tanzimat sonrası Osmanlı toplumunda meydana gelen değişim İstanbul'da, Balkanlarda, Anadolu'da köy veya şehirde yaşayan bir kadının dilinden yazılmasına yönelik etkinlik (MEB, 2011: 22-23), Tanzimat döneminde eğitimle ilgili kadınların eğitimi kapsamında açılan okullara yer verilmesi (MEB, 2011: 30). Tanzimat sonrası Osmanlı toplumunda meydana gelen değişim İstanbul'da, Balkanlarda, Anadolu'da köy veya şehirde yaşayan kadınlara etkisiyle ilgili bir belgesel ya da film senaryosu yazılmasına yönelik etkinliklerin yapılması (MEB, 2011: 42) gibi önemli noktaların olduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ders programına bakıldığında ise kadınlarla ve kadın figürleriyle ilgili olarak etkinliklere ve etkinliklerin uygulanmasıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar; Türk kadınına siyasi, sosyal, kültürel ve eğitim alanında sağlanan haklar ve bunların önemini kavramasına yönelik kazanım, Cumhuriyetin ilk yıllarında siyasi, sosyal, ekonomi ve sanat alanlarında öncü olan kadınlar ile ilgili biyografi çalışması, Atatürk'ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal hakları dönemin çeşitli ülkelerindeki kadın haklarıyla karşılaştırılmasına yönelik etkinlik, Cumhuriyetin ilk yıllarında milletvekili olan kadınlar ile ilgili araştırma yapılarak sunum hazırlanmasına yönelik etkinlik. İstanbul Hükümetine, bazı kuruluşlara ve yabancı devlet temsilciliklerine gönderdikleri yazılardan yararlanarak cemiyetin faaliyetleri incelenmesine yönelik etkinlik, Millî Mücadele sırasında kadınların kurdukları cemiyetlere değinilmesine yönelik etkinlik örneği, Kurtuluş Savaşı sırasında kadınların cephede, cephe gerisinde yaptıkları faaliyetlerle ilgili sunu hazırlanmasına yönelik etkinlik örneği, Millî Mücadele sırasında yaşayan kadın, çocuk, öğretmen, asker vb. dilinden dönemin şartlarını anlatan tarihsel metin hazırlama etkinliği, Medeni Kanun'un aile yaşamına getirdiği değişim incelenmesine yönelik etkinlik, (MEB, 2012: 23- 28) biçiminde sıralanabilir.

Ortaöğretim on ikinci sınıf Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersinin programına bakıldığında şu etkinliklere ve etkinliklerle ilgili açıklamalara yer verildiği görülmektedir; (MEB, 2012: 25). Değişen dünyada meydana gelen işçi, öğrenci ve kadın hareketinin ortaya çıkışı ve sonuçları araştırılarak sunu

hazırlama etkinliği, Sendikalar/ Derneklerle ilgili etkinlik konusunda Türkiye’de öğrenci, işçi ve kadın hareketinin gelişiminin araştırılması (MEB, 2012: 30).

Türkiye’de kadınların yaşama katılmaları ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının baskılarından kurtulmaları için gerek devlet kurumları gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından son yıllarda oldukça yoğun çalışmaların olduğu bilinmektedir. Bunun yanında kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik hayata katılmalarında bölgeler arasında farklılıklar da göze çarpmaktadır. Türkiye’de Doğu Anadolu Bölgesi bu anlamda en dezavantajlı bölge konumundadır. Doğu Anadolu’da ise Kars şehrine bakıldığında, kadınların, eğitime katılma anlamında dezavantajlarının olduğu açıktır. Araştırma kapsamına alınmış olan Arpaçay İlçesi’nin nüfusunun toplamı 19.832’dir. Erkek nüfus 10.083 iken kadın nüfus 9.749 dur. Arpaçay ilçe merkezinde toplam 2.549 kişi yaşarken ilçeye bağlı köylerde ise yaşayanların sayısı 17.283’tür. Bu veriler, Arpaçay ilçesinde insanların büyük bir oranda köylerde yaşamaya devam ettiğini göstermektedir. Bu durum bölge ile ilgili politikaların belirlenmesinde önemli bir etmen olarak değerlendirilmelidir. Kars ili genelinde 17.390 kadının okuma yazma bilmediği, okuma yazma bilip ancak bir okul mezunu olmayan kadın sayısının ise 36.217 olduğu görülmektedir. Kars ilinde kızların okullaşma oranında problemler yaşanmaktadır. İl genelinde, kızların okullaşma oranı, ortaöğretimde % 41.55’tir. Özmen (2012) tarafından yapılmış olan bir çalışmada, toplumun çeşitli kesimleriyle görüşülerek kadın nüfusunda okullaşma oranının düşük kalma nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Lise düzeyindeki kız öğrencilerin okula gitmeme ya da gidememe nedenlerinden bazıları: Kız çocuğu okutulamaz görüşünün yaygın olması, ulaşım sorunu, başarısızlık, uygun modellerin yetersiz oluşu, çocukların erken yaşta evlendirilmesi, kızların okuyunca aileye katkısının olmayacağı inancı, aile yapısı, kızların kardeşlerinin bakımını üstlenmesi, ortaöğretiminin zorunlu olmaması (4+4+4 modelinden öncesi), taşınmalı eğitime sıcak bakılmaması, pansiyonlarla ilgili olumsuz imaj, okumaya karşı geleneksel ve kültürel yapıdan kaynaklanan olumsuzluklar, velilerin ekonomik yetersizliği, oturlan evlerin yaşam için ve eğitim için elverişsiz olması, tarım ve hayvancılıkta çocukların iş gücü olarak kullanılması, olarak sıralanmıştır. Bu etkenlerin lise çağındaki kız öğrencilerin okullaşma oranlarını olumsuz olarak etkilediği ifade edilmiştir. Tarih eğitiminde kadının yeri ile ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır.

Özmen’in (2012) yapmış olduğu çalışmada, kız öğrencilerin olumlu rol model eksikliğinden dolayı okullaşma oranlarının olumsuz etkilendiği vurgulanmıştır. Kadın imajının tarih eğitiminde ve diğer derslerde yer alması rol modeller konusunda önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Tarih eğitiminde kadının yeri ile ilgili araştırmalar son yıllarda artmıştır. Dam ve

Rijkscroeff (1996) yılında Hollanda'da 497 öğrenciyle kadın tarihinin öğretimi hakkında bir çalışma yapmıştır. Yaşları 14-16 arasında olan öğrenciler üzerinde yapılmış olan bu çalışmaya katılanların 291'i kız, 206 sı erkek öğrencilerden oluşmuştur. Çalışmada öğrenciler gruplara ayrılarak, geleneksel tarih öğretimi ve kadın tarihi öğretimi yapılmış ve sonuçta kız öğrencilerin erkeklere kıyasla kadın tarihinin daha önemli olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Erkeklerin ise çok düşük bir oranda kadın tarihinin geleneksel tarihten daha zevkli olduğuna vurgu yaptıkları görülmüştür. Levstik (1997-1998) ABD'de ortaokul öğrencileriyle kadın haklarının tarihsel önemine yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışma ABD'nin son beş yüz yıllık tarihini içeren olayları kapsamaktadır. Araştırmacı, çalışmada yirmi adet fotoğraf kullanmış ve öğrencilerden "tarihsel olaylara ilgili bu fotoğraflardan hangisinin en önemli olduğunu" seçmelerini istemiştir. Sonuçta, öğrenciler en önemli fotoğraf olarak, kadın özgürlüğünün sembolü haline gelen, haklar bildirgesini temsil eden fotoğrafı ilk sırada, kadın erkek eşitliğini temsil eden fotoğrafı ikinci sırada, kadınların oy hakkı elde etmelerini temsil eden fotoğrafı ise üçüncü sırada, tarihsel öneme sahip fotoğraf olarak seçtikleri ortaya konulmuştur. Levstik ve Groth (2002) ABD'de 4-8. sınıf arasında 250 öğrenciyle yapmış olduğu çalışmada, kimi öğrencilerin tarih eğitiminde, kahraman kadınlara yeterince yer vermediğini dile getirdikleri, kimi öğrencilerin ise kadınların günlük yaşamlarının derslerde öğretilmediğini ifade ettikleri saptanmıştır. Aynı araştırmada, öğrencilerin, kadınların hem tarımsal alanda çalışıp hem de çocuklarını büyütme zorunda kalmalarını önemli bir konu olarak gördükleri ortaya konulmuştur. Fabrikalarda çalışan kadınlara ve aynı zamanda özgürlükten yoksun kadınlara, hapiste yatan kadınlara dikkat çekildiği de görülmektedir. Öğrencilerin bir kısmı farklı kültürden ve dünyanın değişik yerlerinde kadınların ikinci sınıf vatandaş olarak kabul edildiklerini bir sorun olarak ifade ettikleri gözlenmiştir. Kız öğrencilerden bazıları ise feminizm kavramının, haklarını savunan kadınlara karşı bir silah olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Yöntem

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın türü ise tarama modeline dayanmaktadır. Tarama modeli geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2005: 77).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Kars İli Arpaçay İlçesi Ortaöğretim Öğrencilerinin Tarih Eğitiminde Kadın İmajına yönelik görüşlerini tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde aşağıda yer alan alt amaçlar test edilecektir.

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında cinsiyet bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında yaşanan yer bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
3. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
5. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, sınıf düzeyine anlamlı bir fark var mıdır?

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak Köse (2011) tarafından geliştirilmiş olan tarih öğretiminde kadının yerine ilişkin tutumları belirleme ölçeği kullanılmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, cinsiyeti, anne ve baba eğitim durumlarını içeren sorular bulunmaktadır. Ölçeğin ikinci bölümü ise beşli likert tipi dereceleme ölçeği niteliğindedir. Bu bölümde yer alan ifadeler, öğrencilerin kadın tarihine ilişkin tutumları hakkında bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Bu bölümde toplam yirmi bir soru bulunmaktadır. Ölçekte yer alan her bir ifade için katılımcıların 1) hiç katılmıyorum 2) az katılıyorum 3) orta düzeyde katılıyorum 4) oldukça katılıyorum 5) tamamen katılıyorum seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir.

Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirliği. Köse (2011) tarafından yapılmış olan güvenilirlik çalışmasında ölçeğin ön uygulamasında 100 öğrenci ile yapılan çalışmada ölçekte yer alan 25 maddenin güvenilirlik katsayısını bulmak amacıyla cronbach alpha katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen sonuca göre , cronbach alpha değeri .792'dir. Ölçeğe ilişkin yapılan madde toplam korelasyonları ise .46 ile .77 arasında değiştiği ifade edilmektedir. Bu analizler sonucunda ölçekte yer alan madde sayısı 25'den 21'e indirilerek araştırma ölçeğine son şekli

verilmiştir. Ölçekte yer alan 21 madde üzerinde yapılan analizler sonucunda ise güvenilirlik katsayısı cronbach alpha .862 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin 21 madden oluşun son şekli üzerinde yine Köse (2011) tarafından faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda KMO değeri 0.892 olarak bulunmuş, Analize katılan 21 maddenin öz değeri 1'den büyük olan tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu tek faktörün açıkladığı varyans %64.247'dir. Buna göre analizde önemli faktör olarak ortaya çıkan tek faktör, değişkenlerdeki toplam varyansın ve ölçüğe ilişkin varyansın büyük bir kısmını açıkladığı ifade edilmiştir.

Örnekleme

Bu çalışma Kars İli Arpaçay İlçesi Anadolu Lisesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini 9, 10 ve 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmaya 11. sınıf öğrencileri dâhil edilmemiştir. Araştırma için uygulamaların yapıldığı tarihte 11. Sınıf öğrencilerinin sınavları olduğu ifade edilmiş ve bu nedenle anket vermenin uygun olmayacağı görüşüne varılmıştır. Araştırmaya toplam 132 öğrenci katılmıştır.

Değişkenler

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini, öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri, yaşadıkları yerin niteliği, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi oluşturmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkenini ise ölçekten alınan puanlar oluşturmaktadır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bulgularına yer almaktadır. Bulgular araştırmanın amacı kapsamında oluşturulmuş olan alt amaçlara göre sıralanmaktadır.

Araştırmanın birinci alt amacı olan; Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında cinsiyet bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla "t" testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin puanları arasında cinsiyet bakımından farkın test edilmesine ilişkin “t testi”

Gurup	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	df	p
Erkek	133	76,2406	10,59313	5.803	230	000
Kız	99	84,7576	11,65148			

$p < .05$

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde etmiş oldukları puanlarının cinsiyete göre ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır ($P < .05$, $t = 5.803$). Bu farkın kız öğrencilerin vermiş oldukları cevaplardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, yaşanılan yer bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla “t” testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin puanları arasında yaşanılan yer bakımından farkın test edilmesine ilişkin “t testi”

Gurup	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	df	p
Köy	170	79,1765	12,01003	1,495	230	,136
İlçe	62	81,7903	11,12247			

$p > .05$

Bağımsız guruplara ilişkin ortalamalar arasındaki farkın test edilmesi için yapılmış olan “t testi” analizinden elde edilen sonuçlar incelendiğinde, iki gurubun ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir ($p > .05$, $t = 1.495$). Öğrencilerin puanları yaşadıkları yere göre farklılaşmamaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla “t” testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin puanlarının baba eğitim durumu bakımından test edilmesine ilişkin “t testi”

Gurup	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	df	p
İlköğretim	177	79,4746	12,10797	.926	230	.355
Lise	55	81,1636	10,81111			

$p > .05$

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde etmiş oldukları puanlarının baba eğitim düzeylerine göre ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($P > .05$, $t = .926$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla “t” testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin puanlarının anne eğitim durumu bakımından test edilmesine ilişkin “t testi”

Gurup	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	df	p
Erkek	216	79,9352	11,79458	,285	230	.776
Kız	16	79,0625	12,41756			

$p > .05$

Bağımsız gruplara ilişkin ortalamalar arasındaki farkın test edilmesi için yapılmış olan “t testi” analizinden elde edilen sonuçlar incelendiğinde, iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir ($p > .05$, $t = .285$). Öğrencilerin puanları anne eğitim düzeyine göre farklılaşmamaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, sınıf düzeyine anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla “t” testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin puanlarının sınıf düzeyine göre betimsel istatistik sonuçları

Gurup	N	Ortalama	Standart Sapma
Dokuzuncu Sınıf	44	80,6795	11,16098
Onuncu Sınıf	156	75,7955	13,61699
On ikinci Sınıf	32	81,5625	11,39875
Toplam	232	79,8750	11,81264

Sınıf düzeyinde varyansların homojenliğine ilişkin sonuçlar Levene istatistiğiyle test edilmiş ve varyansların homojen olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Guruplararası	924,367	2	462,183	3,380	.036
Gurup içi	31309,008	229	136,721		
Toplam	32233,375	231			

$p < .05$

Guruplar arası farkı test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve guruplar arasında anlamlı bir farkın ($F=3,380$, $P<.05$) olduğu görülmüştür. Guruplar arası farkın kaynağını tespit etmek amacıyla Post Hoc testlerinden olan Tukey HSD uygulanmış ve anlamlı farklılığın 9.sınıflar ($X=80.67$) ile 10 sınıflar ($X=75.76$) arasında olduğu saptanmıştır. Yine aynı test sonucunda 9 sınıflar ($X=80.67$) ile 12. Sınıflar ($X=81.56$) ve 10. sınıflar ($X=75.76$) ile 12. ($X=81.56$) Sınıflar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Köse (2011) yaptığı çalışmada sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yorum

Bu bölümde araştırmanın bulgularının yorumlanmasına yer verilmektedir. Yorumlar araştırmanın amacı kapsamında oluşturulmuş olan alt amaçlara göre sıralanmaktadır.

Araştırmanın birinci alt amacı olan; Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında cinsiyet bakımından anlamlı bir fark var mıdır? sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, guruplar arasında farkı test etmek amacıyla "t" testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 1'de

sunulmuştur. Bu bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde etmiş oldukları puanlarının cinsiyete göre ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($P < .05$, $t = 5.803$). Bu farkın kız öğrencilerin vermiş oldukları cevaplardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin ölçeğe vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde puanlarının aritmetik ortalamasının erkeklerin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre kız öğrencilerin tarih ders kitaplarında ve tarih öğretiminde kadın imajının daha fazla yer alması yönünde görüş bildirdikleri ifade edilebilir. Erkeklerin vermiş oldukları cevaplarda ise kızlardan anlamlı oranda farklılaştıkları görülmüştür. Erkekler kızlara oranla tarih öğretiminde ve ders kitaplarında kadın imajının daha az önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Köse (2011) yapmış olduğu benzer bir çalışmada yine kızların aynı yönde görüş bildirdiklerini ortaya koymuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, yaşanan yer bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, guruplar arasında farkı test etmek amacıyla "t" testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 2'de sunulmuştur. Bağımsız guruplara ilişkin ortalamalar arasındaki farkın test edilmesi için yapılmış olan "t testi" analizinden elde edilen sonuçlar incelendiğinde, iki gurubun ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir ($p > .05$, $t = 1.495$). Öğrencilerin puanları yaşadıkları yere göre farklılaşmamaktadır. Bu bulguya göre köy ve ilçede yaşayan öğrencilerin kadın imajına yönelik bakış açıları arasında farklılık gözlenmemiştir. Araştırmanın yapıldığı ilçe ile ilçeye bağlı köylerin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan çok farklılaştığı söylenemez. Bu nedenle cevaplar arasında farklılık ortaya çıkmamış olabilir.

Öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, guruplar arasında farkı test etmek amacıyla "t" testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 3'te sunulmuştur. Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde etmiş oldukları puanlarının baba eğitim düzeylerine göre ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($P > .05$, $t = .926$). Köse (2011) araştırmasında öğrencilerin puanlarının baba eğitimine göre farklılaştığını ifade etmiştir. Fakat Köse (2011) 'in çalışmasında farklılaşan gurubun babalarının yüksek okul mezunu oldukları bildirilmiştir. Diğer guruplar arasında ise bir farklılık tespit edilmemiştir. Bizim çalışmamızda guruplar arasında farkın çıkmamış olması grupta yer alan tüm öğrencilerin babalarının, ilköğretim ve lise düzeyinde eğitim almış olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Ölçekten öğrencilerin elde ettikleri puanlar arasında, anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla “t” testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 4’te sunulmuştur. Bağımsız gruplara ilişkin ortalamalar arasındaki farkın test edilmesi için yapılmış olan “t testi” analizinden elde edilen sonuçlar incelendiğinde, iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$, $t=.285$). Öğrencilerin puanları anne eğitim düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Benzer bir çalışma olan, Köse (2011)’nin yaptığı çalışmada anne eğitim düzeyi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Köse (2011)’in yaptığı çalışmaya göre, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe kadının tarih eğitimi içersindeki rolüne olumlu bakışın, arttığı ortaya çıkmaktadır. Yüksek okul mezunu anneleri olan öğrencilerin bu farklılığı etkilediği ifade edilmektedir. Bu çalışmada anne eğitim düzeyi yüksek okul düzeyinde olan herhangi bir grup olmadığından dolayı karşılaştırmalar sadece ilköğretim ve lise düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten elde ettikleri puanlar arasında, sınıf düzeyine anlamlı bir fark var mıdır? Sorusuna cevap verebilmek için, veriler üzerinde, gruplar arasında farkı test etmek amacıyla “t” testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 6’da sunulmuştur. Sınıf düzeyinde varyansların homojenliğine ilişkin sonuçlar Levene istatistiğiyle test edilmiş ve varyansların homojen olduğu saptanmıştır. Gruplar arası farkı test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve gruplar arasında anlamlı bir farkın ($F=3,380$, $P<.05$) olduğu görülmüştür. Gruplar arası farkın kaynağını tespit etmek amacıyla Post Hoc testlerinden olan Tukey HSD uygulanmış ve anlamlı farklılığın 9.sınıflar ($X=80.67$) ile 10 sınıflar ($X=75.76$) arasında olduğu saptanmıştır. Yine aynı test sonucunda 9 sınıflar ($X=80.67$) ile 12. Sınıflar ($X=81.56$) ve 10. sınıflar ($X=75.76$) ile 12. ($X=81.56$) Sınıflar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Köse (2011)’nin yaptığı çalışmada sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. 9.sınıfın diğer sınıflardan farklılaşması bu öğrencilerin ortalama olarak 15’li yaşlarında olmaları gelişim dönemleri gereği puanlarında belli bir kararlılığın olmasını etkilemiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca bu öğrencilerin ilköğretimden yeni ayrılmış olmaları ve yeni bir okula başlamış olmalarının da bu kararsızlıkta etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber Türk kadınının toplum içerisinde hak ettiği yere kavuşması anlamında da önemli adımlar atılmıştır. Atatürk'ün modern devlet idealinde kadınlar da erkekler gibi vazgeçilemez bir unsur olmuştur. Atatürk devrimleriyle birlikte, Türk kadını siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda önemli kazanımlar elde etmiştir. Günümüze kadar olan süreçte de bu durum olumlu yönde bir gelişim göstermektedir. Bu kazanımlarla beraber, Türk toplumunda kadının toplum içerisinde hak ettiği yere ulaştığını söylemekte zordur. Kadınların siyasal katılım anlamında eksiklikler olduğu açıktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kadın milletvekili sayısı erkeklere kıyasla oldukça azdır, bir ilin en önde gelen mülki amiri olan valiler, bilimin temsil edildiği en önemli kurum olan üniversitelerin başında bulunan rektörlere bakıldığında yine kadın yöneticilerin eksiklikleri göze çarpmaktadır. Buna ek olarak Türkiye'de okuma yazma bilmeyen kadın sayısı azımsanacak bir düzeyde değildir. Yine Özmen'in (2012) raporuna göre Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bilgilerinde kız çocuklarının okullaşma oranlarının erkeklere oranla dikkate değer bir biçimde düşük olduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınlara pek çok ülkeden önce önemli bazı haklar verdiğine bakılırsa ve günümüzde gelinen noktayla kıyaslandığında Cumhuriyet ideallerine tam anlamıyla ulaşamadığı görülmektedir. Bu problemin pek çok nedeni vardır. Buna ek olarak kadın imajının anlatımında tarih ders kitaplarında problemler de olmuştur. Erkek ağırlıklı tarih anlatımında kadınların kimi zaman olumsuz imajlarla anlatıldı da görülmüştür. Bu çalışmanın amacı tarih eğitiminde kadınların yerini çeşitli değişkenler açısından değerlendirmektir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, kız öğrencilerin tarih öğretiminde kadınların yerine bakışının erkeklerin bakışlarından anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Tarih eğitiminde kadınların yerine ilişkin öğrenci görüşleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık yaratırken anne ve baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık görülmemiştir.

Özmen'in (2012) yapmış olduğu çalışmada, kız öğrencilerin olumlu rol model eksikliğinden dolayı okullaşma oranlarının olumsuz etkilendiği vurgulanmıştır. Kadın imajının tarih eğitiminde ve diğer derslerde yer alması rol modeller konusunda önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kadının toplum içerisindeki konumu ile öğrencilerin çeşitli dersler kapsamında edindikleri kadın imajı arasında, bir ilişki olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın sonuçlarından biriside, tarihte önemi olan kadınların, bu günkü nesillere aktarılmasının, günümüz kadın imajının biçimlendirilmesine etkili olduğu söylenebilir. Gençlerin bu günkü kadın imajını inşa ederken tarihten faydalanılması bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaöğretim tarih programları yazılırken ve tarih ders programları hazırlanırken kadınların tarih içerisindeki yerine daha fazla yer verilmelidir. Ortaöğretim tarih ders kitaplarına yardımcı materyaller hazırlanırken kadınlarla ilgili görsellere ve yaşanmış örnek başarı hikâyelerine daha fazla yer verilmelidir.

Türkiye’de kadınların sorunlarıyla ilgili sosyolojik araştırmalar yapılırken tarih eğitiminde kadının yerini ortaya koyan araştırmalardan yararlanılabilir. Bu bağlamda günümüz kadın sorunlarıyla ilgili çözüm olabilecek tarihsel örnek olaylar ve eğitici içeriklerden yararlanılmalıdır. Türkiye’de kadınların meslek seçimini etkileyen faktörler araştırılabilir. Bu çerçevede meslek seçimi ve kariyer gelişimi konusundaki cinsiyet kalıp yargılarının değişmesi için ders kitapları etkin bir biçimde tasarlanmalıdır.

Kaynakça

- Crocco, M., S. (1997). Making Time for Women Women’s History. *Social Education*, 61 (1), 32-27.
- Dam, G., T. and Rijkschroeff, R. (1996). Teaching Women’s History in Secondary Education: Constructing Gender Identity. *Theory and Research in Social Education*, XI (1), 71-89.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 14. Baskı, Ankara: Nobel Dağıtım.
- Kim, M. (2006). A Gendered National History, In S. J. Foster and K. Crawford (Eds), *What Shall We Tell the Children*. Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- Köse, M. (2004). *Tarih Öğretiminde Kadın ve Türk Kadını İmajı*. , Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Köse, M. (2011). *Tarih Öğretiminde Kadın İmajının Yeniden İnşası*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Levstik, L. (2005). Woman as Force in Social Education, In L. M. Burlbaw and S. L. Field (Eds), *Explorations in Curriculum History Research*. IAP, Greenwich.
- Levstik, L. And Groth, J. (2002). Scarcy Thing, Being an Eight Grader: Exploring gender and sexuality in a middle school U.S. History unit. *Theory and Research in Social Education*, 30(2), 233-254.
- Levstik, L. (1997-1998). Early Adolescents' understanding of the Historical Significance of Women's Right. *International Journal of Social Education*, 12 (2) Fall- Winter, 1997-1998.
- Levstik, L. (2008). *İyi Huylu Kadın Nadiren Tarih Yapar*: In M. Safran & D. Dilek (Eds), *Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Toplumsal Cinsiyet., 21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi* (pp.175-199), İstanbul: Yeni İnsan yayınevi, .
- Levstik, L.,S. (2009). What educational research says about teaching and learning women's history. (Ed: C. Berkin, M. S. Crocco, & B. Winslow), *Clio in the Classroom: Teaching US Women's History* (pp. 287-296), Oxford: Oxford University Press,.
- MEB.. (2007). *Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Programı*, Ankara.
- MEB. (2011). *Ortaöğretim Onuncu Sınıf Tarih Ders Programı*, Ankara
- MEB. (2011). *Ortaöğretim On Birinci Sınıf Tarih Ders Programı*, Ankara
- MEB. (2012). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ders Programı*, Ankara.
- MEB. (2012). *Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Ders Programı*, Ankara.
- Özmen, A. (2012). Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi (Kars İli Örneği), Ankara: MEB.
- Tudor, R. (2002). Teaching History of women in Europe in the twentieth-century. *Teaching History*, June, (107), .29-33.